

Contre le libéralisme

Autor: Michael Walker

Alain de Benoist

Contre le libéralisme: La Société n'est pas un Marché

Monaco: Éditions du Rocher, 2019

Název nejnovější knihy Alaina de Benoist *Contre le libéralisme* (Proti liberalismu) je polemický, zatímco podtitul *La société n'est pas un marché* (Společnost není trh) by klidně mohlo posloužit jako velmi případný slogan demonstrace. Bojovný tón celkem výrazně kontrastuje s uhlazenějšími, akademicky znějícími názvy jeho starší tvorby *Les Idées à l'endroit* (Myšlenky pravém místě) z roku 1979 *Comment peut-on être païen?* (Být pohanem) z roku 1981 (česky 2019, Sol Noctis); když však v roce 1986 vydal *Europe, Tiers monde, même combat* (Evropa a Třetí svět: jeden boj), bylo zjevně, že si Benoist si vzal k srdci Marxova slova v duchu, že povinností filozofa není světu jen porozumět, ale také jej změnit.

Jeho zatím poslední kniha *Contre le libéralisme* vychází z premisy, že liberalismus je ideologie. Často totiž nebývá chápán jako ideologie, ale jako přirozený chod věcí – „to, co velí zdravý rozum“ a normální postoj, což ovšem samo o sobě ukazuje, že liberalismus je ideologií. Jakmile se ideologii podaří dosáhnout hegemonie, přeroste postupně v cosi

DÉLSKÝ POTÁPĚČ

podobného náboženství a začne být považováno za samozřejmý, všeobecně přijímaný základ společenského i politického života. Zkoumáním dějin a původu liberalismu a podle Benoista také od jeho podstaty neoddělitelného puzení k moci se autor pokouší názorně ukázat, že liberalismus skutečně je ideologie a jako takový využívá k zachování hegemonie svých hodnot mocenských prostředků. Autor se nepokouší o analýzu toho, co vlastně ideologie je, přestože o ní – zejména o „ideologii pokroku“ opakovaně mluví.

Kromě odborné analýzy původu i povahy liberalismu tak Benoist sepsal i kritiku jeho podstaty. Titul (*Contre le libéralisme*) a podtitul díla (*La société n'est pas un marché*) zachycují dvojici souvisejících aspektů francouzovy hlavní výtky směrem k liberalismu: zaprvé „konzervativní“ výčitku, že liberalismus hubí lidskou rozmanitost a nahrazuje pestré kulturní a geografické identity množinou „lidí odnikud“, obyvatel globální vesnice bez výrazného sociálního i kulturního profilu; zadruhé pak kritiku ze „socialistického“ podtitulu, totiž že liberalismu přetváří společnost v trh – trh, kde jsou hlavním cejchem přínosnosti výhra a prohra a jediným měřítkem hodnoty peníze; kde se politika hodnotí výlučně za pomoci tržních hodnot. Podle Benoista tak v liberalismu politika ztratila veškerou roli nad rámec garanta hladkého fungování mašinérie globálního trhu.

Kapitoly knihy *Contre le libéralisme* lze číst coby dílčí prvky celkové teze, ale také jako samostatné jednotky. Čtenář si o jejich obsahu udělá slušnou představu už z jejich nadpisů:

Co je liberalismus?

Komunitáři vs. liberálové

Liberalismus a identita

Postava buržoy

Kritika Hayeka

Zastupitelská a participativní* (tj. účastnická či aktivní) **demokracie*

Třetí věk kapitalismu

Konzervovat co? Protiklady konzervatismu

Nejistá práce ve věku nadbytečného dělníka

Kritika hodnoty

Peníze neboli všeobecný ekvivalent

Podle Benoista má liberalismus svou vlastní dynamiku, jež ze samé své podstaty „desocializuje“ a degraduje společenské subjekty, a liberální společnost tak vytrvale nasměrovává k nivelizaci sociálních tvorů na rovnocenné globální jednotlivce, vybavené „lidskými právy“. Kolektivní identity pak před právy jednotlivce bez výjimky musí ustoupit do pozadí. Liberalismus pocituje silnou nedůvěru k jakékoliv společenské a politické činnosti nebo sadě hodnot, jež nejsou založeny na tržním ekonomickém systému. Benoist z tohoto obvinění velmi pečlivě vyděluje demokracii a přesvědčeně tvrdí, že liberalismus se s ní vzájemně vylučuje. Liberalismus podle něj vyzdvihuje jednotlivce na úkor společnosti, zatímco u demokracie (alespoň u tzv. demokracie participativní) je tomu naopak: kolektivizuje a socializuje. Benoist tvrdí, že nic jako liberální politika neexistuje, protože liberalismus se svým neochvějným přesvědčením o svobodě jednotlivce coby jediné chvályhodné lidské svobodě zastává k politice nepřímo nepřátelský postoj.

Politika už ze své podstaty zapojuje jednotlivce do společnosti činností, která jej přenáší ze sféry sebeuvědomění do světa sociální interakce a rozhodování, píše Benoist. Liberalismus naopak sám předpokládá a vyplňuje potřebu i požadavek trhu a hmotného potenciálu omezit poptávku po dospívání k rozhodnutím. Liberalismus chápe politiku (jež pro Benoista ani není opravdovou politikou) jako proces rozsuzování ekonomických sporů. Podle Francouze jde o doslova antisociální ideologii, jelikož lidé jsou zde hodnoceni výhradně podle svého ekonomického významu. Společenské postavení jednotlivce se tak odvíjí striktně od míry jeho aktivního zapojení do globálního trhu. Pokrok, růst a lidská práva: tak zní do omrzení opakované morální alibi liberalismu.

Výchozím bodem a také Benoistovou ústřední tezí v *Contre le libéralisme* je obžaloba liberalismu, že lidskou identitu obrušuje na soběstačné, důsledně individualizované a proto i odcizené ego, slepé a hluché k závazkům minulosti, etnicity nebo náboženství, kultury či třídy. Ego prosté všech závazků s výjimkou hmotného uspokojování poptávky. Je to forma identity, vymezená výlučně tržními a spotřebitelskými volbami. Jedinec má právo volby – a to je všechno a nic. Všechno, protože liberalismus odstupňovává svobodu podle míry osvobození od pout neekonomické zodpovědnosti a svoboda roste s pokrokem. Ničím, protože všechny lidské počiny jsou počiny společnými, kolektivními. Caesar by bez své armády nezmohl nic – a jak bychom označili velkého básníka, který by předčítal jen hluchým a psal jenom pro slepce? Tato jsem velmi ve zkratce pochopil jako hlavní linii protiliberální kritiky knihy plné argumentů.

V první kapitole a úvodu *Contre le libéralisme* Benoist nastiňuje hlavní cíl své knihy, tedy nabídnout čtenáři čitelnou (alespoň s ohledem na zvolené téma) exegezi liberální ideologie. Vysvětluje, co vlastně liberalismem chápe a že ho nezajímají ani tak liberálové, jako právě liberalismus. Benoist se nepouští do psychologických črt „liberálního typu“. Co je to liberalismus a liberální společnost, jež nás obklopuje? Píše:

Liberální společnost je... společností, kde se jednotlivec ocitá na prvním místě, společností progresivní ideologie, ideologie lidských práv, posedlosti růstem, nemístného důrazu na přednosti trhu, automatického podřízení se symbolické

představivosti logiky „a co z toho budu mít já“ a tak dále (s. 9).

Benoist se vydal cestou rozboru komplexních a zásadních dopadů liberalismu z mnoha úhlů pohledu, aby lépe porozuměl, s čím máme co do činění, a tak se vrací i ke svému opakovaně rozpracovávanému motivu: je třeba důsledně rozlišovat mezi liberalismem a demokracií. Liberalismus je podle něj založen na individualismu, tudíž je už ze své podstaty antipolitický, „protože žádná politika složená z osamocených jednotlivců jednoduše neexistuje“ (s. 42). Liberalismus také „demokracii zkorumpoval“ (tamtéž) jelikož v demokracii se bere za samozřejmé, že její účastníci „se ztotožňují s kolektivní věcí“, ale hnací silou individualismu je právě odpor ke kolektivním cílům. Účast liberálů na demokracii je tak v podstatě subverzí, protože liberalismus pozvedává hlas osobního zájmu proti obecné vůli lidu Jean-Jacquesa Rousseaua nebo Benoistovými slovy: „Liberální svět je světem ‚ne-společného‘.“

Francouz se také zabývá rozdíly mezi zastupitelskou a participativní demokracií, málokdy výslovně zmiňovaným, ale všudypřítomným rozporem v jádru mnoha politických debat a sporů o povaze populismu. Podbarvuje například nekonečné spory o **Brexit**. Tribunové, jež liberálové označují za demagogy a populisty, vzývají participativní či přímou demokracii jako protiklad k pojetí profesionálních zástupců, kteří činí rozhodnutí za ostatní podle toho, co považují za jejich nejlepší zájem. Liberálové v této věci obvykle argumentují tím, že některé otázky jsou pro laiky jednoduše příliš složité, než aby o nich rozhodovali, a profesionální politik je podle nich volen hlavně jako arbitr trhu z povolání. Benoistova demokracie vypadá ovšem značně odlišně. Inspirován Jean-Jacquesem Rousseauem totiž prohlašuje, že „politická zásada demokracie neznámá, že rozhoduje většina, ale že suverénem je lid“ (s. 249).

Kapitolka o participativní a zastupitelské demokracii je v knize tou nejkratší a nijak nezmiňuje vytrvalý pokles počtu členů politických stran i zapojení do stranické politické činnosti ve společnostech spravovaných podle principů parlamentní zastupitelské demokracie – což ale zdá se potvrzuje Benoistovu tezi, že liberalismus s posilováním svého postavení vede také k poklesu zájmu o politiku. Otázka přímé a zastupitelské či parlamentní demokracie je mnohem složitější a důležitější, než mnozí soudí – a autor by ji jistě dokázal uchopit a rozpracovat mnohem důsledněji, než jak to učinil v této krátké kapitole.

Skutečnost, že liberálové a jimi upřednostňovaná podoba zastupitelské demokracie referendům nedůvěřují a staví se proti nim, podporuje Benoistův argument, že liberalismus upřednostňuje *lidi* na úkor *národa*. Má-li nejvyšší důležitost trh, pak má i tržní identita: Producent, spotřebitel a bohatství jsou důležité, zatímco jakékoliv ostatní osobní vazby a příslušnosti ztrácejí v liberální hegemonii svůj politický obsah a nakládá se s nimi ve stejné kategorii jako s osobními preferencemi, koníčky, módními trendy a coby společensky žádoucí jsou chápány jedině pod podmínkou, že se s touto kategorií „spokojí“. Liberalismus západních demokracií pociťuje hlubokou nedůvěru ke každé politické činnosti, jež staví přesvědčení před kariéru.

Benoist se domnívá, že liberální přesvědčení o lidské rovnosti lze a také je využíváno k podemletí základů demokracie. Pokud jsou lidé stejní všude na světě, co vlastně znamená, že

se „Britové“, „Američané“ nebo kterýkoliv jiný národ „ve volbách rozhodl tak a tak“? Při hlasování o skotské nezávislosti dala skotská vláda na odiv svou liberální pravověrnost udělením hlasovacího práva také nedávno přibývším migrantům. Podobně směji v britských volbách hlasovat i ve Spojeném království žijící Irové. O hlasovacím právu tak rozhoduje pouhé povolení k pobytu – a někdy ani to ne.

V kapitole o liberalismu a identitě Benoist tvrdí, že liberalismus rozleptává samotnou identitu, jež musí základním kamenem každé skutečné demokracie. Totéž platí i o pokroku, mobilizačním sloganu liberalismu:

„Už od časů osvícenství,“ píše Zygmunt Bauman, „bylo považováno za samozřejmé, že emancipace člověka uvolnila do té doby svázaný lidský potenciál a toto uvolnění si žádá zpřetrhání kolektivních vazeb a co nejdůslednější oddělení lidí od okolností a podmínek jejich zrození.“ Modernita tak vyrostla na radikální devalorizaci minulosti ve jménu ideální vize budoucnosti, jež ztělesňuje zásadní rozchod se vším, co jí předcházelo. Proto hovoříme o ideologii pokroku... Úloha pokroku spočívá v rozbíjení společenství a emancipaci lidského pokroku nikoliv uznáním jednotlivých identit, ale jejich asimilací do vládnoucího modelu... Mechanismus liberalismu vytrhává člověka z jeho přirozených a komunálních vazeb a z jeho někdejší příslušnosti ke konkrétní lidské skupině činí cosi abstraktního. Liberalismus slouží jako nástroj nové antropologie, pro niž je lidským posláním vysvobodit se z organických svazků. Toto osvobození se od přirozenosti je pak vykládáno po kantovsku jako esence skutečného lidství. Ideálem tak už není soulad s přirozeným řádem jako v klasickém světě, ale pravý opak: dokázat se z něj zcela a plně vysvobodit... Liberalismus je... otevřeně nepřátelský ke kolektivním identitám (s. 133-135).

Benoist uznává, že nedílnou součástí partikulárních identit, jako třeba národní identity s jejím „všeobecně známým“ (*savoir commun*), jsou také národní legendy, zčásti pravdivé a zčásti imaginární popisy příběhu národa a mýtu o jeho vzniku. Snad byly bitva u **Bouvines**, činy Karla Martela nebo příběh **Hvězdami posetého praporu** ve skutečnosti poněkud skromnějšími událostmi než ve vyprávění, ale jakkoliv na to liberálové často a rádi poukazují, pravdou zůstává, že zakládací mýty jsou nezbytným pojivem kolektivní identity. „Mýtus funguje nikoliv navzdory tomu, že se jedná o mýtus, ale právě kvůli tomu“ (s. 141).

Benoistův výklad kolektivní historické paměti se zde dosti blíží marxistickému výkladu náboženství coby „vzdechu týraného stvoření“ s pragmatickou funkcí, v jejímž jádru se nachází hyperbola nebo dokonce lež a která přežívá výhradně díky své sociální nebo politické účelnosti pro tu či onu skupinu. Francouz však už nedodává, že některé z mýtů, osvícenským skepticismem tolik vysmívané, získaly ve světle pozdější historických objevů znovu na věrohodnosti. Na mysli okamžitě vytane případ odkrytí trosek „vymyšleného“ města Trója H. Schliemannem v roce 1870.

Autor dává najevo značnou skepsi vůči optimistům, podle nichž technické výtobytky značně zlepšují osud „lidské rasy“ a technologický pokrok přináší také vzestupnou křivku lidské blaženosti. Posedlost rychlostí, produktivitou i klady pokroku roste takřka současně s prohlubováním ekologických a politických krizí. Benoist poznamenává, že s tím jak vstupujeme do věku technologického šílenství, se pokrok a růst stávají předmětem uctívání jako něco naléhavě nutného, bezvýhradně dobrého a za každých okolností potřebného. Znovu se k tomu vrací v kapitole o tzv. „třetím věku kapitalismu“: turbokapitalismu, kdy obsese technickým rozvojem začíná zatlačovat spotřebitele do postavení otroka samo řídicího se stroje. Liberalismus usiluje o deregulaci trhu a nivelizaci všech jednotlivců do ryzích spotřebitelů. Spotřebitel je „buržo“, jehož kultura – dá-li se o něčem takovém vůbec hovořit – je kosmopolita, pro něhož hranice, různé právní kodexy nebo práva národů představují hlavně překážky volného pohybu zboží a osob. Předsudky a hranice jsou překonaní strašáci, kteří brání volnému pohybu zboží a lidí a s nimi spojené nekonečné prosperitě globálního trhu.

Evropská levice i pravice se z velké části vzdaly svého tradičně vnímaného postavení obránců třídy na jedné a kultury na druhé straně, tak aby se přizpůsobily požadavkům trhu. Společnost pak byla postupně pohlcena liberálním systémem hodnot a globálním kapitalistickým trhem.

Kompromis mezi někdejšími národními hodnotami a oddaností ekonomickým odůvodněním růstu se utvářel především v 70. letech, pevnou součástí politického diskursu však zůstává dodnes. Nejsilnější impulz pro tyto snahy znamenalo objevení – a následné znovuobjevení prostřednictvím pravicových think-tanků – díla Friedricha von Hayeka, Adama Smithe, Ludwiga von Mises nebo Milтона Friedmana. Spisky těchto teoretiků liberalismu k sobě dostaly jako přívěšek vlasteneckou nebo konzervativní rétoriku, někdy dokonce i program. Očividným příkladem politiků ovlivněných těmito liberálními konzervativci jsou samozřejmě Margaret Thatcherová a Ronald Reagan. Benoist zapáleně napadá tuto napůl konzervativní a napůl liberální pozici jako neudržitelnou a neúprosně odhaluje mnohé podle něj nedůslednosti v myšlení národních liberálů:

Jak by někdo mohl volat po omezení imigrace a současně vyznávat ekonomický světonázor, založený na hodnotách jako mobilita, pružnost, otevírání hranic a globální nomádství?... Jak lze vůbec hovořit o efektivitě tržních sil, aniž bychom přiznali, že právě tato efektivita vede své vyznavače k odstraňování hranic, jež oddělují, a tak pomáhají zachovat svébytnost a odlišnost lidských kultur? Jak je možné hájit národní a skupinové identity a současně, byť třeba implicitně věřit, že tyto kolektivy nejsou než souborem samostatných lidských jednotlivců? Jak může někdo naříkat nad masovým zanikáním drobného podnikání a současně oslavovat konkurenci a volnotržní logiku za těmito bankroty? Jak je možné odvolávat se na „morálku“ a přitom se ztotožňovat s doktrínou, která ospravedlňuje chování (maximalizace partikulárních osobních zájmů), jež všechny autentické morální systémy odjakživa odsuzovaly? Jak může někdo volat po obnově „tradičních hodnot“, aniž by se nejprve vypořádal se skutečností, že to byl právě kapitalismus,

který tradiční hodnoty vykořeňuje všude, kde na ně narazí? (s. 31)

Benoist nachází dvě základní charakteristiky liberalismu: Jedná se o zaprvé o ekonomickou doktrínu, jež se odvolává a spoléhá na samo regulující se tržní síly coby žádoucí motor hospodářského zlepšování a zadruhé o antropologickou teorii vycházející z předpokladu, že člověk je nejprve jednotlivcem a teprve potom příslušníkem skupiny. Liberální antropologie tak vidí *Homo sapiens* jako druh ze své podstaty ne-společenský. Pokud tuto premisu přijmeme, vychází nám z ní, že člověk-jednotlivec je prvotním a tím pádem upřednostňovaným referenčním bodem veškerého politického i ekonomického podnikání a volný trh zas nejpřirozenější formou ekonomického uspořádání, jelikož se zaměřuje na potřeby člověka v jeho podstatě – tedy coby jednotlivce. Ekonomická i antropologická doktrína člověka-jednotlivce společně utvářejí základní princip liberální ideologie, základ celé její struktury: liberální pojetí spravedlnosti, demokracie a práv. Benoist tvrdí, že individualismus, projev současné liberální ideologie, je „filozofií, pro niž představuje jednotlivec jedinou realitu, podle níž také všechno hodnotí“ (s. 57). Cituje slova Benjamina Constanta, že nezávislost jednotlivce se řadí na nejvyšší místo mezi požadavky moderního člověka.

Jednotlivec v liberálním myšlení nepochybně stojí na prvním místě, což bez většího přehánění můžeme označit za typický prvek liberální ideologie. Benoist však podobně jako mnozí další kritici liberální ideologie přehlíží důležitou skutečnost. V jistých ohledech totiž biologické – tedy fyzické i psychologické individuální já – skutečně je jediným jednotlivcem, jehož si je každý z nás bezprostředně a zcela nepochybnitelně vědom. Descartes z myšlenky, že jedinou vnímanou jistotou jednotlivce je ta o svém osobním já, odvodil, že všechny naše ostatní představy jsou pouhou domněnkou. Nepřiznat, že individualismus pragmaticky i biologicky tvoří první úroveň našeho vědomí, znamená přehlížet nejsilnější argument liberalismu, tedy že i když kolektiv možná jako první rozhoduje, jednotlivec jako první procituje. Kolektiv tak může při svém rozhodování honit neexistující přízraky, ale tam kde rozhodnutí působí na blaho jednotlivce, bývá velice skutečné a často i značně bolestivé.

Benoist se nemýlí v tom, že liberalismus trvá na posvátnosti života jednotlivce na úkor kolektivní identity nebo dokonce kolektivního přežití a toto inherentní nepřátelství může leckomu znít jako umíráček pro veškerou lidskou kolektivitu, třídu, sociální či etnickou skupinu nebo národ, který se postaví do cesty požadavkům trhu. Stačí se podívat na hysterickou obsesi liberálů ochranou migrantů, uprchlíků a černých pasažérů na úkor národa či skupiny, jež jejich vpádem trpí, abychom zde dali Benoistovi plně za pravdu.

Kniha *Contre le libéralisme* se však nezabývá touto otázkou z perspektivy těch, kdo věří v regulovanou ekonomiku, ale přesto se v sociálních otázkách považují za „liberály“. Pro Benoista je liberálem člověk, který upřednostňuje volnotržní hospodářství – což považují za značně diskutabilní a zužující výklad významu liberalismu, na nějž bychom při čtení této knihy neměli zapomínat. Podle francouzského intelektuála liberalismus věří, že trh, který zde označuje volnotržní ekonomiku, představuje přirozený vývoj pro každou optimální společnost svobodných mužů a žen, bez ohledu na „stupeň jejího vývoje“ nebo lokalizace. Liberalismus

DÉLSKÝ POTÁPĚČ

rozhodně má být zbožím určeným na vývoz. Volnotržní ekonomika založená na penězích a investicích kapitálu s cílem vytvořit další kapitál – kapitalismus – nabývá pro volnotržní liberály úlohu všespásného systému, který sytí hladová břicha osvobozuje lidi z okovů temné zpátečnické víry, takže všichni jsou „volní usilovat o naplnění svých snů“. Pro většinu teoretiků liberalismu (Hayek je v tomto ohledu výjimkou) je liberalismus nejpřirozenějším systémem uspořádání společnosti – a také nejúspěšnějším. V darwinovském slova smyslu je přirozený, jak tvrdili Herbert Spencer i další, jelikož je úspěšný. Svým triumfem nastolí **konec dějin** a globální trh globálního spotřebitele – a navíc i nekonečné a patrně donekonečna rostoucí lidské štěstí.

V díle oblíbené libertariánské autorky Ayn Randové kapitalismus přebírá úlohu socialismu z marxistické teleologie, když je předkládán coby přirozené vyvrcholení vývoje lidstva, kdy člověk-jednotlivec naplní své poslání stát se zcela racionálním a svobodným. Až dojde k integraci celého světa do volnotržní globální ekonomiky, nahradí lidské dějiny štěstí a politika se stane „překonanou“, podobně jako má být třídní boj dovršen konečným vítězstvím internacionálního socialismu podle marxistů. Kapitalismus zde nabývá roli kulminaci a dovršení plné svobody jednotlivce. Benoist cituje následující znepokojivá slova **Alaina Minca**: „Kapitalismus se nemůže zhroutit, je totiž přirozeným stavem společnosti. Demokracie nikoliv, ale trh, to ano“ (s. 65).

Dokončení **[zde](#)**.

Recenze knihy Alaina de Benoist *Contre le Libéralisme* Alain de Benoist's *Against Liberalism* z pera Michaela Walkera vyšla na stránkách Counter-Currents Publishing 12. listopadu 2019.